

Reconstruir el paisatge per a reconstruir el Regionalisme? L'Horta, la Ciutat de les Ciències, i la política ideològica de la modernitat valenciana*

David L. Prytherch
The Miami University
Department of Geography
prythedl@muohio.edu

Resum

En aquest article exploro les formes en què la 'reterritorialització' econòmica i política –com la de les polítiques regionalistes a Espanya– pot ser negociada a través de discursos i paisatges culturals. Poques regions exemplifiquen les contradiccions de les polítiques regionals millor que la Comunitat Valenciana, la capital de la qual, València, ha estat transformada per la simultània cerca, per part de la Generalitat Valenciana, del desenvolupament econòmic i de l'autonomia política al llarg de dues dècades i tres governs. Alguns d'aquests canvis comporten el desplaçament de l'Horta de València, durant molt de temps un símbol regional, per nous espais monumentals, com és la Ciutat de les Arts i les Ciències. Aquí examino aquesta precipitada substitució de paisatges, en l'espai regional i en la iconografia, per tal d'analitzar com la reconstrucció del paisatge valencià per part de la Generalitat pot servir per a reconstruir el regionalisme valencià. En aquest assaig, basat en un projecte de recerca qualitativa més ampli, suggereixo que ha emergit un nou discurs regionalista fonamentat en la competitivitat global i obsessionat amb la modernitat. Tal com el mateix Museu de les Ciències,

* Traducció d'Antoni Durà i Guimerà

tanmateix, aquest nou regionalisme valencià pot ser bastit per al turisme global, però en manca en canvi d'un contingut substancial.

Paraules Clau: Regionalisme, paisatge cultural, modernitat, València

Introducció

Per a tothom interessat en la globalització econòmica i la regionalització europea, resta pendent una qüestió important: com es negocien políticament aquests processos de 'reterritorialització', particularment en el regne carregat culturalment de la política regional? Des d'aquest punt de vista, hi ha pocs llocs tan interessants com les regions autònomes d'Espanya. I, bé que les 'nacionalitats històriques' de Catalunya, Euskadi i Galícia exemplifiquen l'omnipresent poder de la regió, la regió catalanoparlant de la Comunitat Valenciana demostra potser encara més clarament la naturalesa construïda i sotmesa a crítica de la política regional. Tanmateix, com que la política regional valenciana ha estat interferida per debats sobre la pròpia identitat de la regió i la seva relació amb la resta d'Espanya, no ha merescut l'atenció acadèmica que mereix. Però la política regional valenciana demana atenció precisament *a causa* de les seves visibles fractures, les quals revelen la complexa i polèmica producció social del territori i la identitat regionals.

La Comunitat Valenciana és encara una regió en construcció. Res demostra això més clarament que el mateix paisatge. A la frontera oriental de València capital, continua la construcció de la imponent Ciutat de les Arts i de les Ciències, planificada, promoguda i pagada pel govern de la Generalitat Valenciana. Emergint entre antics conreus i àrees industrials al llarg de l'antic llit del riu Túria, recentment aquest nou complex s'ha convertit en central per al desenvolupament econòmic i territorial de la regió, i un referent de primer ordre en els discursos polítics regionalistes. En poques dècades València ha passat de ser una capital provincial marcada per tradicions culturals agràries a una capital regional orientada al turisme i al comerç internacional. L'abrupte contrast entre aquestes dues Valències pot ser vist en la manera com els edificis de la Ciutat de les Arts i les Ciències projecten la seva ombra sobre els veïns conreus de l'Horta d'en Corts, un darrer vestigi de l'Horta dins els límits de la ciutat.

I què pot dir-nos, aquesta espectacular juxtaposició de paisatges, cadascun simbolitzant diferents visions de la cultura valenciana, sobre la reconstrucció de l'espai i les identitats regionals? Què revela de la importància del paisatge regional en la reelaboració del discurs regionalista, i del rol dels governs regionals en aquests processos? Per tal de respondre aquestes qüestions, ofereixo un breu marc teòric que interpreti la globalització, la regionalització i el complex paper del discurs regionalista i del paisatge. Sostinc que cal entendre millor com els paisatges culturals funcionen en la política regional, i de

quina manera la seva manipulació planificada pot transformar els espais regionals i les identitats.

Aquestes idees les exploro a través del cas del paisatge valencià en plena transformació. Una breu història a continuació estudia la importància canviant però també persistent de l'Horta per a la cultura regional valenciana, entesa aquesta com a 'mode de vida valencià' i com a sistema de significats –seguint la definició de cultura oferta per Williams (1982)–, i que es pot trobar en la literatura emblemàtica, la retòrica política, la història, i en la recerca en ciències socials. Però nous paisatges, com el de la Ciutat de les Arts i de les Ciències, estan emergint a l'*skyline* de la ciutat i en la retòrica de la política regional, la breu història de la qual també esbosso. Analitzo com el govern regional representa aquesta transformació en relació a les més àmplies temàtiques que afecten València i el regionalisme. Aquest article es basteix a partir d'una extensa anàlisi qualitativa d'arxius de premsa i de documentació governamental, així com d'entrevistes en profunditat/ semiestructurades a dirigents polítics i ciutadans. A través d'aquest material cerco interpretar els processos físics de planejament i d'urbanització a la llum dels discursos regionalistes que els acompanyen.

Tanmateix, l'article s'enfronta a un important problema terminològic: com emprar un vocabulari que respecti la complexitat ideològica de la política regional sense veure-s'hi entrampat. Ja que si regionalisme en anglès descriu merament aquelles polítiques centrades en l'escala subnacional, aquesta definició negligeix el complex espectre de la política regional a Espanya. En un extrem de l'espectre hi ha un *regionalisme cultural* que remarca la diferència cultural però no l'autodeterminació, com ara la política conservadora del *Valencianisme*. A l'altra banda es troba el *nacionalisme regional*, que advoca per la màxima autonomia o la sobirania nacional, com és la de l'esquerranista i pancatalana política del *nacionalisme valencià*. Bé que respecto aquestes diferències terminològiques, potser hauríem d'acostar-nos a les polítiques regionals en la forma en què Anderson (1983) s'acosta al nacionalisme: en lloc de mirar quins són els 'veritables' nacionalismes (o sigui, distingir entre regionalisme i nacionalisme) hauríem de reconèixer sempre el regionalisme allà on una comunitat política regional estigui sent 'imaginada'. Més específicament, el regionalisme és la multiplicitat de formes d'expressió cultural en què les regions són imaginades per tal de ser *cohesionadores* i *autònomes*. Com el nacionalisme, el regionalisme comporta la 'invenció' de noves tradicions per a simbolitzar la cohesió social, establir o legitimar institucions d'autoritat, i inculcar sistemes de valors i convencions de comportament (Hobsbawm, 1983).

Així, doncs, el regionalisme es pot trobar en les "guerres culturals" (Mitchell, 2000), a través de les quals els diferents partits lluiten per definir (o re-definir) la regió en sentits específics, tant si parlem del nacionalisme cultural del Bloc Nacionalista Valencià, del socialisme de caire regionalista del Partit Socialista del País Valencià, o del nacionalisme espanyol del Partit

Popular. Tot i que aquestes ideologies certament no són *per se* regionalistes de la mateixa manera, és en el mateix grau en que cadascuna planteja específicament les qüestions regionals (i en que la regió és el marc del debat), on es veu en quin grau les seves polítiques esdevenen regionalistes. El regionalisme valencià és, en essència, les històries imaginàries que els valencians expliquen (en el sentit de Juaristi, 1997) sobre la cultura, el territori i el paisatge valencians.

La reelaboració del paisatge regionalista valencià ha estat una clau emprada pels successius governs regionals per a refer la mateixa cultura valenciana. Aquesta transformació planificada ha estat impulsada i estructurada primàriament per una ambigua però potent idea de *modernitat*. La Modernitat és la ideologia al centre dels nous 'paisatges ideològics' (Olwig 1984, 2002) com ara la Ciutat de les Arts i de les Ciències, a través del qual la Generalitat Valenciana, sota les diverses administracions, ha ajudat a construir nous estils de vida i sistemes de significats regionalistes, a imaginar noves comunitats i inventar noves tradicions, i a desplaçar l'Horta com la icona del paisatge valencià. D'aquesta manera, en el paisatge hi pot haver la clau per a la comprensió de la contínua i debatuda reconstrucció d'Europa i dels territoris de parla catalana en l'espai, el lloc i la cultura regional.

Globalització, regionalisme, i paisatge cultural

El regionalisme a Espanya, sigui el nacionalista o el del regionalisme cultural, exemplifica perquè la integració dels vocabularis conceptuals és necessària per a copsar com la reestructuració territorial es desplega en els paisatges locals. L'anàlisi del regionalisme requereix un marc conceptual que prengui seriosament el determinisme estructural de la globalització, el paper autònom de l'estat, i el paper mediador de la cultura.

Primer, i més en general, la regionalització d'Europa pot ser interpretada com un assumpte d'escala geogràfica i reterritorialització. Molts geògrafs humans crítics estudien ara la producció social de les escales geogràfiques com ara els territoris estatals (Brenner, 1999a, 1997b; Delaney i Leitner, 2004a, 2004b; Smith, 2004; i Swyngedouw, 1997, 2002). Bé que molts entenen el canvi polític en termes de les exigències de la dinàmica estructural de la globalització, emfatitzen el paper dels estats en la mediació de la globalització i en llur pròpia transformació. La globalització no és 'desterritorialització', sinó 'reterritorialització' del poder dels estats a diferents escales (Brenner, 1997b). Així doncs, la globalització econòmica i la regionalització política a Europa es troben vinculades. Encara que molts moviments regionalistes i nacionalistes regionals poden estar basats en estructures territorials que han perdurat històricament (com ara el model dels regnes medievals subjacent a l'Estat de les Autonomies espanyol) la regionalització també es correspon a l'espacialització del capitalisme global, el qual repta la nació-

estat com a territori natural per a la regulació econòmica i l'expressió política, i promou les ciutats i les regions com una escala més àgil per a la competitivitat econòmica (Brenner, 1999). La integració europea i el principi de subsidiarietat no fan sinó remarcar aquesta tendència. La reterritorialització és, doncs, un producte del reescalatge simultani de les estructures econòmiques i de govern, mediatitzades pel poder de l'estat.

Si bé aquestes teories ofereixen un marc convincent per a interpretar el dinamisme de la territorialitat de l'estat, tanmateix poden ser criticables per abstractes, estructuralment deterministes, i insensibles al tema de la cultura. Per això molts acadèmics estan començant a estudiar de quina manera les aquestes escales estan mútuament constituïdes per forces tant 'locals' com 'globals' (Swyngedouw, 2002; Marston 2000; Gibson-Graham, 2002), es defineixen més per relacions espacials que per fronteres territorials (Leitner *et al.*, 2002; Latham, 2002), i disposen d'una major càrrega discursiva i ideològica (Swyngedouw, 2000, 2004; Mais, 2002; Marston, 2004b; Smith, 2004).

Per tal de trobar una aproximació a aquesta escala geogràfica més fonamentada empíricament, i políticament més coherent, podem redirigir-nos a investigar sota l'estendard del 'Nou Regionalisme', el qual emfatitza l'especial importància de les regions en l'era global. El Nou Regionalisme ha emergit com un discurs polític regionalista (promovent l'autonomia i la competitivitat davant la globalització i la desregulació estatal) i també com l'anàlisi crítica de les institucions i els territoris regionals emergents (Keating, 1998, 2000, 2001; Le Galès i Lequesne, 1998; Amin, 1999; Lovering; Deas i Ward, 2000; i MacLeod, 2001). La regió ens revela molt de la dialèctica globalització-regionalització i de com els processos polítics, econòmics i culturals s'entrelliguen per donar lloc a la forja dels nous territoris (MacLeod, 2001; MacLeod i Jones, 2001).

El Nou Regionalisme ofereix molta més atenció a l'especificitat de la regió i de les institucions polítiques regionals, especialment perquè aquestes busquen l'avantatge regional en una economia globalment competitiva (Storper, 1997; Cooke i Morgan, 1998; Perkmann, 2002; Perkmann i Sum, 2002). Bé que molts d'aquests treballs romanen bàsicament estructuralistes i limitats a la materialitat de les institucions formals estatals, alguns ens han recordat que les estratègies de competitivitat regionals no són simplement tècniques, sinó que es refereixen al "poder i la 'cultura' en el més ampli significat..." (Lovering, 1999, p. 389). En la regionalització, la regió i el lloc es fonen en "discursos, memòria, i pràctiques institucionals" subjectes a crítica (Paasi, 2002, p. 808). Efectivament, la cultura és el mitjà que ajuda els habitants de la regió a interpretar la canviant espacialitat i subjectivitat de la vida Europea i el lloc que les regions hi ocupen (Paasi, 2003, 2004). Així, els governs regionals tenen un interès propi en –i també el poder sobre– la narració retòrica de les noves identitats que legitimen les institucions regionals i promouen noves estructures territorials i estils de vida (Häkli, 1998).

Tanmateix, com que les institucions i els discursos identitaris del Nou Regionalisme sovint sorgeixen de complexos contextos històrics i culturals, ens apareix un important problema conceptual: com els 'Nous' Regionalismes s'empelten exactament, o bé substitueixen, les 'velles' formes de política regional? Potser la resposta es troba en el *paisatge cultural*. La reestructuració de les institucions regionals i de les identitats comporta la reelaboració de l'espai i la cultura regionals, i cap concepte geogràfic incorpora allò material i ideal tan elegantment com el paisatge. Donat que és un dels més antics i variats conceptes de la Geografia, el paisatge pot tenir diversitat de significats: com a cultura material viscuda en el lloc (Sauer, 1925), text (Duncan, 1990; Duncan i Ley, 1993), o alguna combinació de realitat material i representació (Mitchell, 1996). Més específicament, els paisatges culturals són la materialització dels discursos, particularment els discursos polítics (Schein, 1997). Els paisatges són al mateix temps un component material central en el discurs polític, ja que representen els seus "propòsits i ideologia", i també funcionen com una "part constitutiva del seu desenvolupament i reforçament continu" (*ibid*, p. 663).

Si entenem el paisatge com un reflex material dels discursos culturals i també com un referent simbòlic clau dins d'ells, veiem la seva importància per a la política regionalista, la qual emfatitza explícitament els lligams entre cultura i paisatge i territori (per a l'exemple del nacionalisme català, vegeu Nogué i Vicente, 2004). Els paisatges culturals no són merament un reflex dels estils de vida i els sistemes de significats existents, sinó que també són "paisatges ideològics" (Olwig, 1984). Són un instrumental en la construcció i el manteniment de noves identitats culturals, la transformació de les quals esdevé una mena de "paisatge mental" (Olwig, 2002, p. xxxi), que demana als subjectes polítics que imaginin llur paisatge físic i cívic de noves maneres.

En resum, la teoria contemporània suggereix que la reterritorialització i la regionalització es basen en l'activa participació dels governs del Nou Regionalisme, els quals fonen l'empresarialisme orientat a la globalització i la política de l'autonomia regional, tant en les institucions polítiques, com en l'espai regional. Però aquestes transformacions sovint venen mediatitzades a través de discursos culturals sobre la natura de la identitat regional, en la qual el paisatge sovint és central. La reterritorialització i el Nou Regionalisme, per tant, sovint han de confrontar el paisatge cultural, el qual pot ser moltes vegades un terreny de resistència a la globalització i mateix al Nou Regionalisme. Tanmateix, el paisatge ideològic pot ser també un instrument primari emprat pels estats per a reconstruir els espais i la cultura regionals. Potser el millor per explorar aquesta hipòtesi és fer-ho a través de l'estudi de cas de dos paisatges culturals juxtaposats en la història i l'espai regionals, així com dels esforços d'un govern regional per narrar aquesta transició en els discursos d'un nou, modern regionalisme.

L'Horta: el paisatge original del regionalisme valencià

El significat de les transformacions del paisatge valencià pot ser comprès a la llum de la importància històrica de l'Horta per a la política regional valenciana en les seves nombroses disfresses ideològiques. Aquesta llarga història no pot ser explicada en unes poques pàgines. L'empremta de l'Horta pot ser vista clarament arreu a València capital: els conreus entorn de la ciutat, l'exuberància del Mercat Central, les façanes de les fites del segle xx, com ara l'Estació del Nord i el Mercat de Colom, els famosos procediments del Tribunal de les Aigües, i les tradicions folklòriques de les Falles. Fins el turista passavolant haurà vist postals d'una barraca, l'estructura més emblemàtica de l'Horta de València. Aquests exemples testimonien la importància de l'Horta com a icona cultural, però amb una significació només rellevant en la política valenciana.

Així doncs, a continuació ofereixo un capbreu molt limitat sobre l'Horta en els discursos regionalistes valencians a través d'alguns dels seus textos clau, des del valencianisme o regionalisme cultural de la Renaixença literària, passant pel Republicanisme de Vicente Blasco Ibáñez, i pel moderat nacionalisme regional pancatalà de Joan Fuster, fins arribar al localisme anti-globalització dels diversos moviments d'*els Salvem*. No és el lloc aquest per a traçar la complexa història de la ideologia regional valenciana (vegeu Cucó, 1999; Guia, 1988), per tant assenyalaré merament alguns moments emblemàtics en la història de la política regional valenciana, i de l'important lloc que hi ocupa l'Horta.

Es poden datar els inicis del regionalisme valencià modern en les crides del moviment romàntic de mitjans segle XIX per recuperar les tradicions regionals autòctones. Aquest renaixement cultural o Renaixença va ser a la base de les expressions posteriors del valencianisme polític (Cucó, 1999). La Renaixença valenciana va fer una mirada enrere a la història medieval de la regió, l'etapa del Regne de València autònom i valenciano-parlant, integrat dins la Corona d'Aragó, i va lloar les virtuts distintives de la cultura i la llengua valencianes, tot fent una crida a llur recuperació. El poeta Teodor Llorente esdevenia un model característic d'aquest moviment quan emfatitzava l'Horta com el paisatge emblemàtic de la diferència cultural valenciana en un passatge a bastament citat de 1887:

“La Huerta de Valencia es un campo inmenso, perfectamente nivelado, minuciosamente repartido, en el cual no hay un palmo de tierra perdida ni ociosa, y en cuya dilatada extensión disemina sus viviendas un pueblo esencialmente agricultor, en él nacido y con él identificado. (...). Caminos hondos, encauzados entre ribazos siempre verdes, ó ceñidos por acequias de corriente continua, surcan por todos lados y en todas direcciones la dilatada planicie; y bordean los campos sendas estrechísimas, por las que caminan ligeras,

como corzas, las airosas valenciana, guardando el rostro del sol con el pañuelo azul, anudado a la barba en forma de capucha, y llevando al brazo la cesta de mimbrés en las que recogen las hortalizas más delicadas”

(reproduït a Costa 1994, p. 18).

L’Horta va proveir un element central de referència a la promoció de la diferència cultural valenciana, i a les crides a recobrar l’autonomia perduda amb els Furs el 1707, malgrat que la Renaixença no assolís esdevenir un moviment regionalista *per se* el sentit més complet de l’expressió (Sanchis Guarner, 1999; Cucó, 1999).

A les darreries del segle XIX i principis del XX, el Republicanisme va oferir una resposta crítica més profunda a les realitats (i injustícies) econòmiques, polítiques i culturals de la vida espanyola. L’obra del novel·lista i polític Vicente Blasco Ibáñez ofereix la finestra més important sobre el Republicanisme Valencià, i mai cap altre polític valencià ha portat a l’edició unes representacions tan riques sobre l’Horta. La novel·la *La Barraca* i el seu retrat de l’Horta cospa algunes de les tensions persistents en la vida i la política valencianes: entre la ciutat i el seu entorn rural, entre la burgesia urbana i els llauradors, entre les parles castellana i valenciana. Per a Blasco Ibáñez (2000), l’Horta pot haver estat un espai que:

“se empapaba de luz (...), los grandes cuadros de hortalizas semejantes a enormes pañuelos verdes, y la tierra roja cuidadosamente labrada” (p. 62).

Però aquest és un paisatge construït amb el treball dels valencians (en aquest passatge un llaurador anomenat *Barret*):

“Toda la sangre de sus abuelos estaba allí. Cinco o seis generaciones de Barrets habían pasado la vida labrando la misma tierra, volviéndola al revés, medicinando sus entrañas con ardoroso estiércol, cuidando que no decreciera su jugo vital, acariciando y peinando con el azadón y la reja todos aquellos terrones, de los cuales no había uno que no estuviera regado con el sudor y la sangre de la familia.” (p. 76).

Transmès de pares a fills, aquest paisatge és patrimoni valencià en el sentit més ple del terme. Tot anant més enllà del regionalisme cultural de Llorente, Blasco Ibáñez representa l’Horta amb propòsits polítics explícits, emfatitzant aquest paisatge com el punt de referència indiscutible per a la cultura valenciana al mateix temps orgullosa i ferida.

Després de la Guerra Civil, la política de la diferenciació valenciana va prendre explícitament una forma nacionalista en els escrits de la dècada de 1960 de Joan Fuster, qui va combinar filologia amb recerca històrica per situar la identitat de València a la vegada en la seva herència catalanoparlant

i en la unitat essencial i distinta del poble valencià. A *Nosaltres, el valencians* va proclamar categòricament:

“El camp ho és tot, al País Valencià. La nostra és una economia fonamentalment agrària, i això determina en una bona mesura el caràcter i el comportament genèrics de la societat”

(Fuster, 1962, p. 181).

Tot i criticar el provincianisme de la Renaixença, Fuster malgrat tot va localitzar la “unitat” essencial del poble valencià en certes tradicions culturals, les quals al seu torn s’arelaven àmpliament en l’Horta. El nacionalisme valencià, com la ciutat i la regió, eren definits pel paisatge cultural de l’Horta (Fuster, 1962).

Després de la mort de Franco i de la transició a l’autonomia regional el 1982, les administracions socialistes als governs local i regional es van centrar en els objectius clarament regionalistes de institucionalitzar el govern autònom i consolidar el territori valencià. En aquest període la qüestió de l’Horta es mantingué com a central en els discursos sobre la identitat regional i cultural, tal com testimonien alguns treballs clau en ciències socials (amb una eloqüència potser més quantitativa que literària). Per exemple, l’informe de Mira (1981) vinculava fortament l’ús del valencià, un referent crític per al regionalisme valencià, amb les àrees rurals i l’Horta. En el conjunt de la regió, el 93% dels camperols parlaven valencià, comparat amb el 65% dels treballadors professionals (p. 120). L’Horta no era només un emblema de la diferència regional, sinó també un paisatge per reproduir-hi aquesta diferència. Andrés Piqueras Infante (1996), inspirat per Fuster i guiat per Mira, va elaborar un informe sobre els valencians als inicis dels anys 1990, sobre la seva identitat regional, a través de preguntes sobre els llocs i costums “més representatius”. El 77% de les respostes varen citar la paella, el 51% citaren el valencià, i el 50,6% citaren l’Horta mateixa com els primer símbols de la diferència valenciana. A la capital i el seu entorn, fins un 60% es referiren a l’Horta com una característica emblemàtica que definia la regió (*ibid.* p. 139). Més enllà de la parla valenciana, el que definia València per als valencians era el paisatge.

“La dura lucha con la tierra, el afán por el agua, el esmero y los ahincos depositados en las huertas o en otras explotaciones de carácter familiar, han propiciado unas categorías sobre la bondad, el trabajo y el esfuerzo personales, pero también una manera de relacionarse para los individuos, y saber a qué atenerse entre sí...son valores, representaciones y maneras de hacer las cosas compartidos, que es lo que al fin y al cabo constituye la ‘cultura’”

(Piqueras, 1996, p. 243)

Mentre la Generalitat reposicionava la Comunitat Valenciana dins el nou Estat de les Autonomies espanyol, l'Horta es mantenia al centre de la identitat regional:

Per estendre aquesta història de la política regional valenciana i l'Horta fins al present, potser és important esmentar l'aflorament de diversos moviments de protesta a la capital regional, als quals s'agrupa sovint de forma genèrica sota la denominació de *els salvem*. Sorgits els primer anys de la democràcia i l'autonomia, una varietat de grups cívics es van oposar als majors projectes de desenvolupament urbà amb una ideologia caracteritzada per dosis equivalents d'ambientalisme, activisme veïnal, crítica d'esquerres a la urbanització capitalista i la globalització, i nacionalisme valencià (tota protesta és feta en valencià). Potser l'expressió més significativa d'aquesta nova política regionalista han estat les diverses protestes en contra de la destrucció de l'Horta, originades la dècada de 1980 en les batalles contra la construcció de carreteres, i van assolir el seu màxim el 1999 amb l'oposició a una proposta d'expansió portuària, culminant en la iniciativa ciutadana *Per l'Horta*. Instigada per l'expropiació municipal de terres de conreu per a una zona d'activitats logístiques, i situada en un context de preocupació general per la ràpida desaparició de l'Horta, la iniciativa ciutadana *Llei Reguladora del Procés d'Ordenació i Protecció de L'Horta de València com a Espai Natural Protegit* va proposar una moratòria temporal de l'expansió urbana i la preservació de les terres de l'Horta. El seu preàmbul declarava:

“L'Horta de València és un patrimoni històric, cultural, natural i agrícola de tots els valencians i valencianes...un paisatge irreplicable i amb una forta personalitat pròpia...un paisatge que és expressió física de les creacions, coneixements i pràctiques de la cultura tradicional agrícola.”

Aquella iniciativa ciutadana no tenia precedents a la regió. Els organitzadors varen recollir prop de 120.000 signatures, més del doble requerit per llei, i presentaren la iniciativa a les Corts Valencianes. Bé que les Corts rebutjaren debatre la mesura, el fet exemplifica que l'Horta mantenia la seva significació en la política regional.

L'Horta ha servit tant com a base material canviant de la vida valenciana, com per a fornir d'un conjunt de símbols el centre del discurs regionalista/nacionalista valencià. L'empremta simbòlica d'aquest paisatge iconogràfic persistirà per temps a València. Però que succeirà si l'Horta no perdura? Després de dècades de d'invasió continuada per la urbanització, resta ben poc de l'Horta de València, i fins i tot aquesta part es troba sota l'assalt de la construcció furiosament especulativa, en part promoguda pel mateix govern regional. Aquest fet planteja una qüestió punyent que desenvoluparé a les properes pàgines: Què seria el regionalisme valencià sense l'Horta? Pot ser reemplaçada una icona com aquesta?

Nous paisatges regionals s'aixequen entre els vells

Si l'Horta ha definit la vida de molts valencians, marcant la frontera de la capital, i la natura de la vida regional, aquesta és cada vegada menys la realitat. La façana oriental de la ciutat, per exemple, avui es troba més marcada per la imponent Ciutat de les Arts i de les Ciències que pels conreus de l'Horta de la Punta. La juxtaposició impossible d'aquests dos paisatges mostra de manera clara la ràpida transformació de la vida valenciana i del regionalisme, així com les tensions inherents a la política regionalista en l'era global. Més que una juxtaposició, es tracta d'un desplaçament de paisatges per invasió. Efectivament, els edificis de Calatrava desplacen físicament fragments de l'Horta i canals de rec, com ara la *séquia na Rovella*, que connectava estretament la ciutat i els seus conreus. D'aquesta juxtaposició i desplaçament de paisatges, cadascun entesos com a simbòlics de la regió, podem aprendre alguna cosa sobre el dinamisme de la política regionalista. Més específicament, podem aprendre com la Generalitat Valenciana navega per les tensions culturals de la globalització en i a través del mateix paisatge. Com pot la Generalitat Valenciana, oficialment la manifestació política de l'autonomia regional i la particularitat cultural, introduir el desplaçament d'un paisatge tradicional regionalista com l'Horta? Potser és a través dels discursos que materialitzen el paisatge i de la retòrica ideològica que dona significat cultural als nous paisatges regionalistes.

A continuació una breu història de la Ciutat de les Arts i de les Ciències, que traça el discurs regionalista durant els moments clau en la història política del projecte: la seva planificació, quasi cancel·lació, i inauguració. De cadascun he seleccionat només unes breus referències per subratllar les formes en què els polítics regionals i altres han discutit la seva significació cultural específicament *valenciana*: simbòlica de noves formes d'autoidentificació regional, autogovern, i diferenciació cultural. Aquesta política pot no ser valencianista o nacionalista en un sentit estricte, però els seus discursos són regionalistes en un sentit ampli: busquen construir una nova comunitat valenciana a través d'un nou paisatge. Però de quina mena?

L'origen del Projecte sota l'administració socialista dels anys 1980

Els primers anys d'autonomia regional sota l'administració del socialista Joan Lerma són decisius per a entendre els orígens simbòlics i materials de la Ciutat de les Ciències. Després de l'àrdua negociació de l'Estatut d'Autonomia valencià, trasbalsat per les controvèrsies entorn a la llengua oficial i els símbols, la naixent Generalitat Valenciana va buscar institucionalitzar la seva autoritat i forjar una Comunitat Valenciana més cohesionada i autònoma, esforç en el qual la capital regional figurava de forma prominent.

L'agenda va prendre forma en el llenguatge tècnic de la planificació territorial, però per damunt d'aquells objectius territorials planava el desig de modernitzar la cultura regional.

Lerma va suggerir a finals de 1989 que València construiria una "ciutat de ciència i tecnologia" per tal de promoure la recerca científica i la formació entre la població en general, i empènyer la projecció de la cultura valenciana més enllà de les fronteres regionals. Va suggerir que podia convertir València en una capital europea de la ciència i la innovació, tot oferint:

"...la posibilidad, sobre todo para nuestros hijos, de tener acceso a una educación tecnológica y científica que ahora no tienen o tienen muy difícilmente...a mi me parece que para el futuro de esta Comunidad es fundamental. ¿Podemos pasar sin ello? Pues efectivamente podemos pasar sin ello como sin tantas otras cosas, pero cada vez que renunciamos a una cosa de estas renunciamos a un poquito de futuro."

(*Levante- El Mercantil Valenciano*, 8 de gener de 1989)

El professor José María López Piñero, de la Universitat de València, va ser l'encarregat de desenvolupar una proposta més detallada del projecte. Fent-se ressò de Lerma, va suggerir:

"...en nuestra ciudad es necesario y posible, tanto por los aspectos históricos como por su potencia industrial y económica, crear una ciudad de las ciencias, que supondría un escaparate de las actividades científicas y sería útil a la enseñanza y de la difusión. Sería una toma de conciencia de la propia identidad valenciana en este terreno."

(*Levante-EMV*, 28 de gener de 1989)

Mentre anava prenent forma una proposta per a una Torre de Comunicacions, un museu de la ciència i un planetari, el director del projecte Antonio Ten, va declarar el 1992:

"La CCT (Ciudad de Ciencia y la Tecnología) nace como un potente instrumento cultural y educativo, orientado hacia la difusión de conocimiento científico y tecnológico y dirigido a todas las capas de la sociedad. Nace también como vocación de escaparate de la realidad de una ciudad y una comunidad vivas e innovadoras, decididamente lanzadas hacia el futuro."

(*Levante-EMV*, 2 de febrer de 1992)

Per a Ten, el projecte seria un “verdadero *punto de encuentro* con el futuro que se aproxima”.

Gairebé cancel·lat pel PP, els valencians defensen la Ciutat de les Ciències

Si l'origen del nou paisatge és crític per a entendre la seva construcció social, potser encara més reveladors són els moments claus en què el discurs polític té més contestació. Així, alguna cosa particularment important pot ser apresa de l'ascens del popular Eduardo Zaplana al poder regional el 1995, i dels seus polèmics esforços per cancel·lar (o al menys modificar) la Ciutat de les Ciències, cosa que demostra el poderós però fortament contestat paper del paisatge en la política regional.

A les eleccions del 28 de maig de 1995, els socialistes van perdre la seva majoria a les Corts Valencianes, en favor del Partit Popular. En pocs dies, Zaplana va anunciar un programa neoliberal que incloïa la total privatització i revisió de la viabilitat de la Ciutat de les Ciències. El 23 d'agost, la Generalitat anunciava que “reorientaria completament” el projecte i que buscava inversions de capital privat de companyies d'oci com ara Disney o Universal Studios. Per a finals d'octubre d'aquell any, tanmateix, l'administració Zaplana anunciava la cancel·lació completa de la Torre de Comunicacions i del museu de la ciència, adduint (de manera prescient) els elevats costos de construcció. Només el planetari l'Hemisfèric va romandre intacte, donat que els contractes de construcció ja havien estat concedits.

L'atac de Zaplana al projecte va provocar airades reaccions, ja que un conjunt de forces defensava no només els edificis, sinó també la incipient modernitat que ja havien començat a simbolitzar. Els recentment foragitats socialistes van ser els primers a protestar. Lerma va argumentar:

“Cualquiera con visión de futuro que pretenda meter la ciudad en un proceso de modernización sabe que la torre es un proyecto básico. Cualquier ciudad que aspire a encontrarse entre las grandes ciudades europeas necesita algo de este estilo...”

(Levante-EMV, 23 de setembre de 1995)

Lerma va acusar el PP de concebre aquells projectes només “como si fueran un negocio”, fent un “un flaco servicio al futuro de la ciudad de Valencia” (*ibid*). Joan Romero, en aquell temps vicesecretari dels socialistes regionals, va cridar a un “front comú” entre totes les institucions valencianes importants, públiques i privades. Aurelio Martínez, líder socialista a l'Ajuntament de la ciutat de València, va cridar a aquest front comú, per tal de “enfrentarse a la decisión que pone la modernidad futura de la capital en serio peligro” (*ibid*).

Arreu de la ciutat es van fer pronunciaments de suport gairebé universal al projecte, en protesta per la decisió de Zaplana. Els editors de Levante – EMV varen expressar el seu temor que la cancel·lació deixaria “un inequí-voco paisaje de una ciudad de las ruinas y no de las ciencias” (Levante-EMV, 24 de setembre de 1995). Benjamín Muñoz, director de l’Associació de Promotors i Constructores de València va argumentar:

“...el complejo de la Ciudad des las Ciencias abre las puertas al mundo de las autopistas de las información, Internet y muchas cosas más...son hitos de referencia para el futuro y seran, sin duda, para Valencia, como la torre Eiffel para París...” (ibid)

Aquests sentiments es van estendre a tot un ampli espectre de la política regional valenciana.

Les Corts Valencianes van respondre amb una crida a la Generalitat a completar el projecte tal com s’havia proposat, una mesura que va rebre el suport no només dels socialistes i d’Esquerra Unida, sinó també del conservadors nacionalistes d’Unió Valenciana i dels propis companys de partit de Zaplana. L’administració Zaplana va oferir redissenyar el parc, però el modest substitut va provocar encara més oposició. El socialista Romero va acusar Zaplana de substituir els dissenys originals per un “parc temàtic”, una acció que “destruïria una important iniciativa cultural i educativa...” (Levante-EMV, 25 de novembre de 1995). Els més prominents arquitectes de la ciutat també hi van presentar les seves objeccions. Alejandro Escribano, principal autor de la revisió del pla municipal de 1988, lamentava la greu pèrdua d’un important “símbol de la ciutat” (Levante-EMV, 9 de desembre de 1995). El 20 de desembre de 1995, Levante-EMV va publicar els resultats d’una enquesta que demanava als residents de la ciutat: “¿Cree que Valencia debe tener un proyecto emblemático para el siglo XXI como el de la Ciudad de las Ciencias?” Un demolidor 84% de les respostes va dir que sí. Encara més, dos de cada tres preferien la torre de Calatrava als dissenys modificats recentment.

Amb l’intent de cancel·lar el projecte, la nova administració regional tot just va ajudar a cristal·litzar els dissenys de Calatrava com el símbol per a la ciutat i la Comunitat Valenciana, consolidant un discurs en el qual el complex representava la modernitat regional mateixa. A principis de 1996, Romero va suggerir que si cancel·lava el projecte, Zaplana “pasará a la historia como la persona que intentó demoler el futuro” (Levante-EMV, 4 de gener de 1996). La mera proposta de la Ciutat de les Ciències havia esdevingut en pocs anys una protagonista de la ràpida evolució del discurs regionalista a València cap a una obsessió per la modernitat, i la cancel·lació del projecte era un afront a aquell objectiu.

La inauguració d'un nou paisatge

Una dècada després que Lerma proposés el projecte, i cinc anys després que Zaplana intentés cancel·lar-lo, bona part de la reanomenada Ciutat de les Arts i de les Ciències era prop de ser completada. Finalment l'administració Zaplana va construir el planetari / teatre IMAX i el museu de la ciència, va canviar la torre per un igualment (si no més) car i ambiciós Palau de les Arts, i va afegir el costós aqüari l'Oceanogràfic al complex. L'elevada retòrica política i els discursos que acompanyaven cadascuna de les consecutives inauguracions –particularment l'Hemisfèric i el Museu de les Ciències– exemplifica com la Generalitat va invertir aquest paisatge emergent d'un conjunt de significats regionalistes.

A la inauguració de l'Hemisfèric el 1998, una exhibició de làsers i castells de focs i l'estrena a València de la pel·lícula del propi IMAX “El gust per la Vida”, Zaplana va explicar que el projecte “combina la defensa de nuestra singularidad y de nuestra proyección hacia el Universo” (Levante-EMV, 17 d'abril de 1998). Els anuncis publicitaris publicats per la Generalitat als diaris locals declaraven “Es para tí, es para el mundo”, i els fulletons pregona-ven el complex com “un símbolo de la Comunitat Valenciana para el siglo XXI” (Ciudad de las Artes y las Ciencias, S.A., 1998).

En una campanya paral·lela de relacions públiques –“Comunitat Valenciana: Anem a més”– per a promoure els assoliments després de tres anys del mandat Zaplana, es divulgaven els “resultats d'un gran projecte”. Zaplana va parlar de situar la Comunitat Valenciana “en el grup que lidera les regions d'Europa”. Aquell nou referent per a la cultura de València, junt amb un centre europeu d'ensenyament –presumien els documents– tenien “els ulls culturals del món ... mirant València” (Generalitat Valenciana, 1998).

El cor del complex, tanmateix, va ser sempre el museu de la ciència, així que la seva inauguració el novembre de 2000 va empènyer a la retòrica regionalista més accentuada. Zaplana va qualificar el moment de “transcendental”, i la regió de “símbolo de progreso, modernidad y bienestar de un pueblo”. Els valencians “creen en sí mismos, están abiertos al mundo, tienen una riqueza cultural tremenda”, va dir, riquesa que estava representada pel museu (Diario de Valencia, 14 de novembre de 2000). A l'edició del 14 de novembre de 2000, Zaplana en va dir:

“Este museo está llamado a convertirse en uno de los hitos, uno de los referentes arquitectónicos y culturales que conformarán la Valencia del futuro. Es uno más de los proyectos emblemáticos impulsados por el Gobierno valenciano, que van a situar nuestra Comunidad a la vanguardia de las regiones europeas.”

Per a Zaplana, una visita al museu era una “oportunidad para adelantarse al futuro” (ibid.).

La guia oficial del museu reflecteix aquesta mateixa retòrica conjunció d'orgull regional i modernitat europea. Més enllà de l'atracció turística, Zaplana (fent-se ressò de Lerma) va anomenar el projecte “una gran aposta de futur” que convertiria “la nostra Comunitat en un punt de referència mundial, en aquest cas, de la ciència, l'oci, i la tecnologia, a les portes del tercer mil·lenni” (ibid.). La innovació científica i la competència regional proveïen un grandios “projecte comú” i un vehicle per a la cohesió de la Comunitat Valenciana.

L'associació simbòlica del projecte amb el regionalisme i la modernitat s'estenia més enllà d'aquesta retòrica política formal. Precisament un indicador d'això es pot trobar en la cobertura que van fer els principals diaris valencians de la inauguració del museu, en la qual la retòrica de la Generalitat va ressonar en un discurs més ampli i coherent, El suplement especial del diari de centre- esquerra *Levante-EMV* va treure el titular “Rumbo al futuro”. Un editorial al conservador *Diario de Valencia* va suggerir que la imatge del museu és “la imagen del futuro”. El centre dretà *Las Provincias* publicava un editorial el 14 de novembre de 2000, on suggeria:

“Valencia, y por extensión la Comunidad Valenciana, ha vivido un largo otoño y un crudo invierno. Pero ha despertado. Ha costado veinte años de democracia que han servido para despertar con la creación de las instituciones de autogobierno... Valencia puede estar orgullosa de lo que ha hecho. Valencia, ya desde hoy, es una ciudad que mira de igual a igual a otras urbes como Bilbao, Barcelona, Madrid e incluso otras de reputación europea.”

Per a aquests editors, la ciutat i la regió havia ascendit a l'estatus de pioner, innovador, i líder. El diari titulava “El futuro está en Valencia”.

D'aquests pocs moments històrics decisius, podem veure com el govern regional va reconstruir la seva capital per a promoure la pertinença i l'orgull valencià, afirmar la legitimitat del govern autònom, i conrear noves nocions de la tradició i la cultura valencianes. En el procés articulaven una visió de la cultura regional valenciana, definida més pel futur que pel passat, i per l'obertura a la competència exterior més que a la reflexió històrica introspectiva.

Tot entenent que Zaplana i el PP no poden ser considerats de cap manera nacionalistes, ni tan sols regionalistes, en cap altre sentit que en l'ús oportunista de l'orgull regional i de la competitivitat amb propòsits discursius, aquesta breu història demostra la centralitat de les qüestions regionals en el discurs polític valencià. La qüestió del lloc i el percepció distinta de València en el món és tant el marc com el mitjà a través del qual es prenen i es presenten les decisions polítiques. Si Lerma i Zaplana no són regionalistes o nacionalistes en la definició estricta d'aquests termes emprada a València, es manté com a evident que les definicions de regió i d'identitat regional poden

variar, encara que el seu significar roman una característica central del debat existent.

Anàlisi: reconstruir el paisatge per a refer el regionalisme

L'espectacular juxtaposició de l'Horta i la Ciutat de les Arts i de les Ciències en el paisatge i l'imaginari valencians ens retorna algunes preguntes clau. De forma general, de quina manera la reestructuració del territori econòmic i polític (reterritorialització o regionalització) es negocia culturalment? Més específicament, quin és el paper del paisatge cultural en la reconstrucció planificada de la identitat regional? Aquestes qüestions són d'una àmplia importància teòrica, però tenen un ressò particular en les regions catalanoparlants, com és la Comunitat Valenciana, transformades en les dècades recents pels ràpids (i simultanis) processos de globalització, regionalització política, i modernització. Tanmateix, més enllà de la consideració abstracta de la reterritorialització i la cultura, la ràpida desaparició de l'Horta tant del paisatge material com de l'imaginari regionalista empeny a preguntes més específiques i problemàtiques. Què li succeeix a la cultura regional quan el paisatge en el qual s'ha conreat desapareix? Encara més dramàticament, com pot un govern com la Generalitat Valenciana participar en la urbanització planificada d'un paisatge simbòlic regionalista com és l'Horta, sense posar en perill la seva pròpia legitimitat?

Em sembla que la resposta a totes les qüestions suara plantejades, basades tant en la teoria geogràfica com en l'experiència valenciana, es pot trobar en dues paraules: cultura i paisatge. Per als governs regionals, que naveguen en les complexes aigües contracorrents de la globalització econòmica i el regionalisme cultural, la cultura i el paisatge són a la vegada el problema i la resposta. Més endavant aprofundeixo en aquesta genèrica observació, dibuixant quatre conclusions més específiques, que sorgeixen del cas valencià i que ajuden a explicar-lo i poden servir també com a recordatoris conceptuals útils per a l'estudi del regionalisme.

En un context regionalista, totes les transformacions econòmiques i polítiques poden ser narrades culturalment.

La recerca de la competitivitat global o, altrament dit, de la reestructuració territorial, especialment quan és promoguda pels governs regionals, cal emmarcar-la moltes vegades dins un discurs regionalista. El Nou Regionalisme sovint ha de ser reconciliat amb les complexitats de la cultura dels 'vells' regionalismes. Les transformacions espacials i socials es jutgen contínuament en relació al gran projecte regional, tant si es defineix en termes d'orgull i pertinença regionals, cohesió territorial i autonomia, o del conreu d'estils de vida i pràctiques simbòliques distintius (entre altres). En un

entorn tal, alguns tipus de retòrica regionalista esdevenen obligats per als líders polítics regionals, inclús quan llur orientació ideològica pot no ser de cap manera regionalista (Zaplana, que no és ni un valencianista ni un nacionalista, sinó un conservador *popular*, n'és un clar exemple). En aquesta retòrica regionalista certes paraules clau o fites es converteixen en importants punts de referència, i els esdeveniments polítics i els projectes es jutjaran inevitablement confrontant-los amb aquells referents. El regionalisme ens recorda que la cultura fa de mitjancera de la globalització, i que l'estat fa de mitjancer entre cultura i globalització.

Les formes històriques de la vida i la política regionalistes poden ser factors persistents (i fins i tot obstacles per a) la recerca de 'nous' programes regionalistes.

Aquesta ha estat, per descomptat, una forma bàsica de percepció dels moviments regionalistes en un món global: com la resistència basada en la història a les forces de la globalització econòmica i cultural. Però l'Horta de València ens proporciona un element que mostra aquesta realitat amb una claredat excepcional, donat que aquesta expressió de la cultura material s'interposa literalment i figurativament en el camí del nou desenvolupament. L'Horta és al mateix temps un estil de vida i un conjunt de símbols, talment a escala de la vida valenciana, que ha de ser confrontada cada vegada que es planteja qualsevol nova infraestructura de modernitat regional. Per als governs regionals, la cultura és sempre un terreny complex on navegar, però això és especialment veritat quan els paisatges regionalistes s'han de sacrificar en favor de les noves infraestructures de l'ambició regional.

Quan els vells paisatges i discursos regionals no poden ser adaptats als nous programes regionalistes, són deixats de banda en favor d'estils de vida i sistemes de significats regionalistes alternatius.

Moltes tradicions i paisatges regionals no representen cap obstacle per a la globalització o per al desenvolupament regional. Alguns paisatges (com ara els vells centres urbans) poden ser preservats pel seu encant i antiguitat, i convertits en motors turístics. Altres tradicions regionals, com ara l'atracció pel comerç i la iniciativa empresarial atribuïda als catalans, poden proveir un referent convenient, que lliga el passat amb el present i el futur. Ara bé, com a paisatge cultural, l'Horta és doblement problemàtica, ja que literalment s'ubica en l'àrea del creixement, i simbòlicament representa les relacions socials agràries, amb molt poc valor per al regionalisme empresarial i d'orientació global. En aquest cas, potser l'únic camí que té el govern regional per enfrontar-se al repte de l'Horta és ignorar-la, deixant passivament que desaparegui, mentre impulsa activament *altres* paisatges regionalistes.

D'aquí es deriva que la construcció de la Ciutat de les Arts i de les

Ciències directament sobre els conreus sigui simbòlicament tan important, ja que engloba tant el desinterès de la Generalitat Valenciana per preservar l'Horta, com el seu desig d'erigir un nou paisatge regionalista en el seu lloc. Al temps que el museu de la ciència fa ombra *literalment* sobre els camps de l'Horta, la nova mena de cultura regional que es diu que el museu representa fa ombra *simbòlicament* damunt les tradicions històriques que connecten València al seu passat agrari. Tant si els polítics i planificadors de la Generalitat ho pretenien com si no, la realitat és que han erigit un nou paisatge cultural que simbolitza noves tradicions culturals directament sobre les restes de l'antic.

Podem debatre el contingut i significat d'aquest desplaçament. Podem argüir que l'Horta és irremplaçable, i que la seva pèrdua significa el final de la cultura regional valenciana. Aquest és un punt de vista entre molts a València. Certament, un paisatge i uns costums com aquests, forjats al llarg de molts segles, no poden ser fàcilment reemplaçats. Però si ens aproximem a la cultura com un fenomen dinàmic i socialment construït, hem d'admetre la possibilitat de noves cultures regionalistes. València exemplifica fins a quin punt el regionalisme es pot debatre. En aquest cas, si tenim en consideració la reorientació i la manipulació polítiques del discurs regionalista i dels paisatges, llavors sorgeix una altra qüestió. Què és exactament el que ens queda enlloc de l'Horta?

La ideologia regionalista de la modernitat ofereix una potent substitució del regionalisme històric i un altre model de vida regional més adaptat a la globalització.

La resposta a qualsevol govern que busqui navegar entre vells i nous regionalismes, entre la política d'allò local i la cerca de la competitivitat global, es pot trobar en la reorientació del regionalisme entorn de la vaga però poderosa noció de modernitat. La retòrica de la modernitat regional ofereix una visió que mira enfora i endavant, abraça la interconnectivitat i el futur, i defineix la cultura segons el dinamisme històric, i pel seu lloc en una esfera de relacions més àmplia i extraterritorial. Això no obstant, ho fa al mateix temps que promou la cohesió regional i l'autonomia. En substituir els discursos i els paisatges de la modernitat regional, es poden mantenir regionalistes sense els estrets lligams de la geografia i la història regionals. Aquesta és, penso, la substitució promoguda per la Generalitat Valenciana a través de la planificació, la construcció i la promoció de la Ciutat de les Arts i de les Ciències.

Si el paisatge és tan central per a definir el regionalisme, llavors potser no ha de sorprendre que la redefinició de la cultura regional s'assoleixi més plenament amb la reconstrucció dels paisatges regionals, tot atraient la mirada regionalista dels valencians lluny de l'Horta i del passat cap als nous i resplendents edificis de Calatrava i la modernitat que se suposa representen. En

desplaçar l'Horta amb la Ciutat de les Arts i de les Ciències, la tradició amb la modernitat, la Generalitat va un gest d'afirmació en la reconstrucció de la cultura valenciana com a estil de vida i sistema de significats. Les connexions íntimes entre els valencians i la terra (e.g. els sistemes d'irrigació comunals i els intercanvis en els mercats) són reemplaçats per la interconnectivitat a una escala diferent, representada per les expressions culturals i pels fluxos internacionals de turistes. L'acurat conreu de les tradicions regionals, arrelada en mil·lennis de pràctiques socials, és abandonat en favor de la interconnectivitat global, la innovació, la cultura i la moda. Amb aquest argument el regionalisme no pot ser ni confrontat ni abandonat, sinó merament reorientat i reconstruït cap fórmules més convenientes a la competitivitat regional en l'era global. Amb els seus llaços immemorials amb la terra treballada, el regionalisme valencià s'ha fet més emmotllable i adaptable a les canviants circumstàncies històriques. La innovació i el canvi es proposen com les noves tradicions regionals valencianes, celebrades com el nou estil de vida valencià: la modernitat.

Conclusió

Pocs espais exemplifiquen la complexa relació entre les transformacions econòmiques, polítiques i culturals millor que les regions autònomes d'Espanya. Els processos simultanis de la globalització econòmica i de la regionalització política han reterritorialitzat Espanya en un estat d'autonomies definides per la seva vocació alhora empresarial i cultural. En les regions de parla catalana, com arreu d'Europa, la intersecció de la integració econòmica i de la política regionalista enfronta els governs regionals amb reptes que alhora són oportunitats polítiques. Aquests reptes i oportunitats són potser més evidents en el paisatge cultural mateix, i en les formes que pren la regionalització en el discurs regionalista i en els llocs que el materialitzen. En el desplaçament de l'Horta de València per la Ciutat de les Arts i de les Ciències veiem de la forma més diàfana el paper central del paisatge com a referent per a la cultura regional, i també com a instrument de la política regionalista. Mentre la cultura segueix sent un repte clau, en la teoria i a la pràctica, per a la globalització-com-a-reterritorialització, i també per al Nou Regionalisme, en canvi el paisatge cultural pot ser una resposta clau, no contemplat en la teoria, però sí a la pràctica.

Per a regions com el cas de la Comunitat Valenciana, el paisatge ha estat un referent central que en la definició de l'escala i l'estructura de la vida i la cultura regionals. Durant segles el paisatge emblemàtic de la diferència regional valenciana va ser l'Horta (recordem l'enquesta de Piqueras Infante, 1996). Avui el paisatge de la Ciutat de les Arts i de les Ciències ha esdevingut el símbol preeminent de la ciutat, i n'ha desplaçat d'altres com ara l'Horta en l'espai i l'imaginari regionals. En una enquesta recent es va dema-

nar als residents de la capital d'esmentar cinc noms de lloc de la ciutat que els vinguessin espontàniament a la memòria. La resposta més comú va ser la Ciutat de les Arts i de les Ciències (Boira, 2005). Aquesta profunda transformació ofereix quatre pistes bàsiques a qualsevol que estigui interessat en la reterritorialització i la regionalització en general, o en les terres de parla catalana específicament, que mereixen ser recordades. Primer, en la política regionalista, tota transformació regional ha de ser narrada culturalment. Segon, els regionalismes històrics poden ser factors persistents, o bé obstacles, per als programes del 'nou' regionalisme. Tercer, quan els vells paisatges i discursos regionals no poden ser adaptats als nous programes regionalistes, són deixats de banda. I quart, la ideologia regionalista de modernitat ofereix un substitut a les més empipadores polítiques localistes, i s'adapta millor a les realitats fluïdes i competitives de la globalització.

Però què s'entén exactament per regionalisme? Quina mena de modernitat regional és aquesta en la que s'ha embarcat la Comunitat Valenciana? I amb què s'ha substituït *realment* l'Horta? Aquesta és una discussió normativa que queda fora del propòsit d'aquest article, i que és millor deixar als valencians. Ara bé, potser es pot trobar una reflexió sobre la natura de les noves cultures i polítiques regionalistes en els paisatges construïts en el seu nom. El museu de la ciència de la Generalitat pot servir com un punt de referència aquí, donat que aquest és allò pel qual va ser dissenyat: el símbol més impactant de la modernitat valenciana. Quina mena d'edifici és aquest? Com qualsevol que l'hagi visitat sabrà, la façana externa de Calatrava és monumental i sorprenent. Però a l'interior del museu hi manca un contingut significatiu. Darrera aquesta blanca i resplendent visió de la modernitat mediterrània, hi trobem els continguts banals d'un mediocre centre de ciència. I encara que el projecte va ser inicialment definit pels seus continguts, l'edifici avui anuncia la modernitat sense articular què significa *realment*. Potser el museu de la ciència efectivament ha definit la modernitat, la modernitat com a experiència d'allunyar la nostra visió del passat i de la terra vers el futur i el cel, una experiència en la qual (per citar Marshall Berman, que parafrasejava Marx) "Tot allò que és sòlid es dissol en l'aire" (Berman, 1988). Enlluernats pel miratge de la modernitat, podem fins i tot oblidar que una vegada va existir una altra visió regional més substancial, encara que el seu sòl estigui enterrat just sota els nostres peus.

Referències bibliogràfiques

- AMIN, Ash (2004). "Regions unbound: towards a new politics of place". *Geografiska Annaler*, 86B, p. 33-44.
- ANDERSON, Benedict (1983). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. Nova York: Verso.

- BERMAN, Marshall (1988). *All that is solid melts into air: the experience of modernity*. Nova York: Viking Penguin.
- BLASCO IBÁÑEZ, Vicente (2000). *La barraca*. Madrid: Cátedra.
- BOIRA, Josep Vicent (2005). *Informe sobre la encuesta: la imagen de la ciudad de Valencia 2005*. Informe no publicat. València: Ajuntament de València.
- BRENNER, Neil (1997a). "Global, fragmented, hierarchical: Henri Lefebvre's geographies of globalization". *Public Culture*, 10, p. 135-167.
- BRENNER, Neil (1997b). "State territorial restructuring and the production of spatial scale: Urban and regional planning in the Federal Republic of Germany, 1960-1990". *Political Geography*, 16, p. 273-306.
- BRENNER, Neil (1999). "Globalisation as reterritorialisation: the re-scaling of urban governance in the European Union". *Urban Studies*, 36, p. 431-451.
- CIUTAT DE LES ARTS I DE LES CIÈNCIES S.A. (1998). Ciudad de las Artes y las Ciencias, *Valencia: Una realidad en marcha* (fulletó promocional). València.
- COOKE, Philip; MORGAN, Kevin (1998). *The associational economy: firms, regions, and innovation*. Oxford: Oxford University Press.
- COSTA, Manuel (1994). "La huerta de Valencia como ecosistema". A: SALVADOR PALOMO, Pedro [ed.]. *Seminario internacional sobre la huerta de Valencia*. València: Ajuntament de València, Oficina Técnica Plan Verde.
- CUCÓ, Alfons (1999). *El valencianisme polític: 1874-1939*. Catarroja, València. Editorial Afers,
- DEAS, Ian; WARD, Kevin (2000). "From the 'new localism' to the 'new regionalism'? The implications of regional development agencies for city-regional relations". *Political Geography*, 19, p. 273-292.
- DELANEY, David; LEITNER, Helga (1997). "The political construction of scale". *Political Geography*, 16, p. 93-97.
- DUNCAN, James (1990). *The city as text: The politics of landscape interpretation in the Kandyian Kingdom*. Cambridge: Cambridge University Press.
- DUNCAN, James; LEY, David. *Place, culture, representation*. Londres: Routledge.
- FUSTER, Joan (1962). *El País Valencià*. Barcelona: Ediciones Destino.
- FUSTER, Joan (1962). *Nosaltres els valencians*. Barcelona: Edicions 62.
- GENERALITAT VALENCIANA (1998). *Comunitat Valenciana: Anem a més* (opuscle). València: Generalitat Valenciana.
- GIBSON-GRAHAM, J.K. 2002. "Beyond global vs. local: Economic politics outside the binary frame". A: HEROD, Andrew; WRIGHT, Melissa [eds.]. *Geographies of Power: Placing Scale*. Malden, MA: Blackwell, p. 25-60.
- GUIA, Josep (1988). *València, 750 anys de nació catalana*. València: Edicions Tres i Quatre.
- HÄKLI, Jouni. (1998). "Discourse in the production of political space:

- Decolonizing the symbolism of provinces in Finland". *Political Geography*, 17, p. 331-363.
- HOBBSAWM, Eric (1983). "Introduction: The invention of traditions". A: HOBBSAWM, Eric; RANGER, Terrence [eds]. *Inventing Traditions*. Nova York: Cambridge University Press.
- JUARISTI, Jon (1997). *El bucle melancólico*. Madrid: Espasa.
- KEATING, Michael (1998). *The new regionalism in Western Europe*. Cheltenham: Edward Elgar.
- KEATING, Michael (2000). "The minority nations of Spain and European integration: a new framework for autonomy?" *Journal of Spanish Cultural Studies*, 1, p. 29-42.
- KEATING, Michael (2001). *Nations against the state: The new politics of nationalism in Quebec, Catalonia and Scotland*. Basingstroke, Hampshire: Palgrave.
- LATHAM, Alan (2002). "Rethorizing the scale of globalization: Topologies, actor-networks, and cosmopolitanism". A: HEROD, Andrew, WRIGHT, Melissa [eds.]. *Geographies of Power: Placing Scale*. Malden, MA: Blackwell, p. 115-144.
- LE GALES, Patrick; LEQUESNE, Christian (1998). *Regions in Europe*. Nova York: Routledge.
- LEITNER, Helga; PAVLIK, Claire; SHEPPARD; Eric (2002). "Networks, governance, and the politics of scale: Inter-urban networks and the European Union". A: HEROD, Andrew; WRIGHT, Melissa [eds.]. *Geographies of Power: Placing Scale*. Malden, MA: Blackwell, p. 274-303.
- LOVERING, John (1999). "Theory led by policy: the inadequacies of the 'new regionalism' (illustrated from the case of Wales)". *International Journal of Urban and Regional Research*, 23, p. 379-395.
- MACLEOD, Gordon (2001). "New regionalism reconsidered: globalization and the remaking of political economic space." *International Journal of Urban and Regional Research*, 25, p. 804-829.
- MACLEOD, Gordon; GOODWIN, Mark (1999). "Space, scale, and state strategy: Rethinking urban and regional governance." *Progress in Human Geography*, 23, p. 503-527.
- MACLEOD, Gordon; JONES, Martin (2001). "Renewing the geography of regions". *Environment and Planning D: Society and Space*, 19, p. 669-695.
- MAINS, Susan (2002). "Maintaining national identity at the Border: Scale, masculinity, and the policing of immigration in Southern California". A: HEROD, Andrew; WRIGHT, Melissa [eds.]. *Geographies of Power: Placing Scale*. Malden, MA, Blackwell: p. 192-214.
- MARSTON, Sallie (2000). "The social construction of scale". *Progress in Human Geography*, 24, p. 219-242.

- MARSTON, Sallie (2004a). "Space, culture, state: uneven developments in political geography". *Political Geography*, 23, p. 1-16.
- MARSTON, Sallie (2004b). "A long way from home: Domesticating the social production of scale". A: SHEPPARD, Eric; MCCMASTER, Robert [eds.]. *Scale & Geographic Inquiry: Nature, Society and Method*. Malden, MA: Blackwell, p.170-191.
- MIRA, Joan F. (1981). *Població i llengua al País Valencià*. València: Institució Alfons el Magnànim.
- MITCHELL, Don (1996). *The lie of the land: Migrant workers and the California landscape*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- MITCHELL, Don (2000). *Cultural geography: a critical introduction*. Malden, MA: Blackwell.
- NOGUÉ, Joan; VICENTE, Joan (2004). "Landscape and national identity in Catalonia". *Political Geography*, 23, p. 113-132.
- OLWIG, Kenneth (1984). *Nature's ideological landscape: a literary and geographic perspective on its development and preservation on Denmark's Jutland heath*. Londres: G. Allen & Unwin.
- OLWIG, Kenneth (2002). *Landscape, nature, and the body politic: from Britain's renaissance to America's new world*. Madison, WI: The University of Wisconsin Press.
- PAASI, Anssi (2002). "Place and region: Regional worlds and words." *Progress in Human Geography*, 26, p. 802-811
- PAASI, Anssi (2003). "Region and place: regional identity in question." *Progress in Human Geography*, 27, p. 475-485.
- PAASI, Anssi (2004). "Place and region: looking through the prism of scale." *Progress in Human Geography*, 28, p. 536-546.
- PERKMANN, Markus (2002). "Euroregions: Institutional entrepreneurship in the European Union." A: PERKMANN, Markus; SUM, Ngai-Ling [eds.]. *Globalization, regionalization and cross-border regions*. Londres: Palgrave, p. 103-124.
- PERKMANN, Markus and Ngai-Ling SUM (2002). "Globalization, regionalization and cross-border regions: Scales, discourses and governance." A: PERKMANN, Markus; SUM, Ngai-Ling [eds.]. *Globalization, regionalization and cross-border regions*. Londres: Palgrave, p. 2-24.
- PIQUERAS INFANTE, Andrés (1996). *La identidad Valenciana: La difícil construcción de una identidad colectiva*. València: Institució Alfons el Magnànim.
- SANCHIS GUARNER, Manuel (1999). *La ciudad de Valencia: Síntesis de historia y de geografía urbana*. València: Ajuntament de València.
- SAUER, Carl (1925). "The morphology of landscape." A: J. LEIGHLY [ed.]. *Land and life: Selections from the writings of Carl Ortwin Sauer*. Berkeley, CA: University of California Press, p. 315-50. [Traduït per Montserrat Cuxart a *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 1997, núm. 43, p. 155-186]

- SCHEIN, Richard (1997). "The place of landscape: a conceptual framework for interpreting and American scene". *Annals of the Association of American Geographers*, 87, p. 660-680.
- SMITH, Neil (2004). "Scale bending and the fate of the national." A: SHEPPARD, Eric; MCMASTER, Robert [ed.]. *Scale & Geographic Inquiry: Nature, Society, and Method*. Malden, MA: Blackwell, p. 192-212.
- STORPER, Michael (1997). *The regional world: territorial development in a global economy*. Nova York: Guildford Press.
- SWYNGEDOUW, Eric (1997). "Neither global nor local: "Glocalization" and the politics of scale". A: COX, Kevin [ed.]. *Spaces of Globalization: Reasserting the Power of the Local*. Nova York: Guildford, p. 137-166.
- SWYNGEDOUW, Eric (2000). "Authoritarian governance, power, and the politics of rescaling". *Environment and Planning D: Society and Space*, 18, p. 77-89.
- SWYNGEDOUW, Eric (2002). "Elite power, global forces, and the political economy of "glocal" development". A: CLARK, Gordon; FELDMAN, Maryann; GERTLER, Meric [eds.]. *Handbook of Economic Geography*. Oxford: Oxford University Press, p. 541-558.
- SWYNGEDOUW, Eric (2004). "Scaled geographies: Nature, place, and the politics of scale". A: SHEPPARD, Eric; MCMASTER, Robert [eds.]. *Scale & Geographic Inquiry: Nature, Society, and Method*. Malden, MA: Blackwell, p. 129-153.
- WILLIAMS, Raymond (1981). *Culture*. Londres: Fontana Paperbacks.